Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 07.06.2018, sp. zn. 29 Cdo 2846/2016, ECLI:CZ:NS:2018:29.CDO.2846.2016.1

Číslo: 81/2019

Právní věta: Postižní právo pojistitele vůči pojištěnému ve smyslu ustanovení § 10 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb. (ve znění účinném do 31. 12. 2009) není nárokem na náhradu škody ve smyslu ustanovení § 416 insolvenčního zákona a ohledně takové pohledávky pojistitele se neuplatní výluka z účinků osvobození dlužníka (pojištěného) od placení zbytku dluhů popsaná v § 416 insolvenčního zákona ani tehdy, jestliže pojištěný způsobil osobě, které pojistitel za něj plnil, škodu úmyslně (§ 10 odst. 1 písm. a/ zákona č. 168/1999 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 2009).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 07.06.2018

Spisová značka: 29 Cdo 2846/2016

Číslo rozhodnutí: 81

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Exekuce, Náhrada škody, Oddlužení, Pojištění

Předpisy: § 10 předpisu č. 168/1999Sb. ve znění do 31.12.2009
§ 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř.
§ 416 IZ

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Usnesením ze dne 24. 8. 2015, č. j. 28 EXE 5218/2011-111, Okresní soud ve Frýdku-Místku (dále jen „exekuční soud“ nebo „okresní soud“):

> [1] Zastavil exekuci vedenou soudním exekutorem Mgr. P. S. na základě usnesení exekučního soudu ze dne 14. 10. 2011, č. j. 28 EXE 5218/2011-12 (dále jen „usnesení o nařízení exekuce“), podle § 268 odst. 1 písm. h/ zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), ve spojení s § 52 odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekučního řádu), a o změně dalších zákonů (bod I. výroku).
>
> [2] Určil, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (bod II. výroku).
>
> [3] Uložil oprávněnému (České podnikatelské pojišťovně, a. s., Vienna Insurance Group) zaplatit P. S. náklady exekuce do 3 dnů od právní moci rozhodnutí, kterým soud samostatně

stanoví jejich výši (bod III. výroku).

2. Exekuční soud vyšel z toho, že:

[1] K návrhu oprávněného ze dne 14. 10. 2011 nařídil exekuci na majetek povinného (J. B.) pro vymožení částky 278 244 Kč s úroky z prodlení, náklady nalézacího řízení a náklady exekuce, podle exekučního titulu tvořeného elektronickým platebním rozkazem okresního soudu ze dne 21. 7. 2010, č. j. 119 EC 167/2010-27, který nabyl právní moci dne 25. 8. 2010.

[2] Dne 22. 9. 2014 požádal povinný o zastavení exekuce s tím, že insolvenční soud mu usnesením, které nabylo právní moci dne 14. 9. 2013, přiznal osvobození od placení zbytku dluhů.

[3] Soudním exekutorem pověřeným provedením exekuce je od 27. 6. 2015 P. S.

[4] Oprávněný se zastavením exekuce nesouhlasil, dovolávaje se ohledně své pohledávky ustanovení § 416 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona).

[5] V návrhu na vydání elektronického platebního rozkazu oprávněný uváděl, že dne 18. 10. 2009 řídil povinný označené motorové vozidlo v obci Č. T. a způsobil dopravní nehodu, při které bylo poškozeno jiné vozidlo. U povinného na místě nehody nebyla provedena dechová zkouška; následně se povinný podrobil lékařskému vyšetření s odběrem krve. Toto vyšetření bylo pozitivní s výsledkem 1,91 g/kg alkoholu. Z titulu pojistné smlouvy o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem předmětného vozidla, vyplatil oprávněný poškozenému pojistné plnění ve výši 278 244 Kč za opravu poškozeného vozidla. Protože poškozené vozidlo bylo z Polské republiky, byla škoda vyčíslena nejprve v polské měně a posléze převedena do měny české. Povinný byl vyzván k zaplacení dlužné částky, což odmítl.

[6] „Proti povinnému“ bylo u Krajského soudu v Ostravě (dále též jen „insolvenční soud“) dne 28. 2. 2011 zahájeno insolvenční řízení. Usnesením ze dne 22. 3. 2011 povolil insolvenční soud povinnému oddlužení.

[7] Usnesením ze dne 26. 8. 2013, č. j. KSOS 33 INS 3223/2011-B-39, vzal insolvenční soud na vědomí splnění oddlužení povinným (tento výrok nabyl právní moci dne 29.8. 2013) a pod bodem IV. výroku osvobodil dlužníka též od placení pohledávek věřitelů, kteří své pohledávky do insolvenčního řízení nepřihlásili, ač tak měli učinit (tento výrok nabyl právní moci dne 14. 9. 2013).

[8] Povinný v seznamu svých závazků uvedl i pohledávku oprávněného ve výši 278 000 Kč; oprávněný však nepřihlásil pohledávku do insolvenčního řízení.

[9] Usnesením ze dne 29. 6. 2015, č. j. 9 Co 814/2015-100, Krajský soud v Ostravě k odvolání povinného zrušil usnesení ze dne 10. 2. 2015, č. j. 28 EXE 5218/2011-64, jímž exekuční soud zamítl návrh povinného na zastavení exekuce; ve zrušujícím usnesení vyjádřil odvolací soud názor, podle kterého vymáhaná pohledávka není pohledávkou z titulu odpovědnosti za škodu.

3. Na výše uvedeném základě exekuční soud – odkazuje na ustanovení § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř., ustanovení § 414 až § 416 insolvenčního zákona a ustanovení § 6 odst. 1 a 2 a § 10 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla) – dospěl k následujícím závěrům:

4. Vymáhaná pohledávka vznikla před rozhodnutím o úpadku dlužníka.

5. Ekonomické riziko vzniku škody a jeho právní následky za škodu způsobenou provozem motorového vozidla přebírá pojišťovna (pojistitel), která uzavírá se škůdcem (pojištěným) pojistnou smlouvu, kterou pojišťuje jeho právní odpovědnost za škodu. Právní vztah z odpovědnosti za škodu existuje pouze mezi pojištěným a poškozeným. Mezi pojistitelem a pojištěným existuje pouze právní vztah založený pojistnou smlouvou. Splní-li se zákonné a smluvní předpoklady, má pojištěný podle § 6 odst. 2 věty první zákona č. 168/1999 Sb. vůči pojistiteli právo, aby za něj poškozenému nahradil způsobenou újmu vyplacením pojistného plnění. Tím pojistitel splní svou smluvní povinnost vůči pojištěnému. Je-li nahrazení újmy v souladu s právním řádem, nemůže vyvolat škodu. Škoda je totiž protiprávní stav, který je v rozporu s právním řádem a vyžaduje nápravu. Pojistitel přitom vůči pojištěnému nemá právo na náhradu vždy, když poškozenému zaplatí pojistné plnění; má je pouze v situacích uvedených v § 10 zákona č. 168/1999 Sb. Právo „na náhradu" je tedy zvláštním postižním právem plynoucím z uvedeného zákona a z pojistné smlouvy, nikoli z odpovědnosti pojištěného za škodu.

6. Ustanovení § 416 odst. 1 insolvenčního zákona se týká mimosmluvních nároků. V tomto případě na sebe ovšem riziko odpovědnosti za škodu a jejích následků smluvně převzala pojišťovna, která ve věci vystupuje jako pojistitel. Vztah odpovědnosti za škodu stále existuje pouze mezi pojištěným škůdcem a poškozeným. Proto na vymáhanou pohledávku nelze použít ustanovení § 416 odst. 1 insolvenčního zákona. Osvobození od placení pohledávek, které povinnému udělil insolvenční soud, se tudíž vztahuje i na vymáhanou pohledávku.

7. Oprávněný měl pohledávku přihlásit do insolvenčního řízení. Jestliže tak neučinil, nemůže ji vymáhat po skončení insolvenčního řízení. Proto soud exekuci zcela zastavil dle § 268 odst. l písm. h) o. s. ř. jako nepřípustnou.

8. K odvolání oprávněného Krajský soud v Ostravě usnesením ze dne 29. 3. 2016, č. j. 9 Co 1232/2015-181:

> [1] Potvrdil usnesení exekučního soudu (první výrok).
>
> [2] Uložil oprávněnému zaplatit povinnému na náhradě nákladů odvolacího řízení do 3 dnů od právní moci rozhodnutí částku 19 424,13 Kč (druhý výrok).

9. Odvolací soud dospěl po přezkoumání napadeného usnesení k těmto závěrům:

10. Představuje-li ustanovení § 416 odst. 1 insolvenčního zákona, podle něhož se osvobození dlužníka insolvenčním soudem nedotýká mimo jiné pohledávek na náhradu škody způsobené úmyslným trestným činem, ve sféře insolvence určitou výjimku, je jasné, že již z povahy věci nelze tuto výjimku vykládat extenzivně.

11. To také znamená, že absence osvobození se nevztahuje na právo pojistitele vůči pojištěnému na náhradu plnění pojistitele ve smyslu ustanovení § 10 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb. a to i tehdy, způsobil-li pojištěný újmu úmyslně (písmeno a/ označeného ustanovení), či porušil-li pojištěný základní povinnost, týkající se provozu na pozemních komunikacích a toto porušení bylo v příčinné souvislosti se vznikem újmy, kterou je pojištěný povinen hradit (písmeno b/ označeného ustanovení).

12. Vymáhaná pohledávka je nepochybně (jak dovodil již exekuční soud) oním zvláštním postižním právem pojistitele (oprávněného) vůči pojištěnému (povinnému), takže nezbývá než uzavřít, že osvobození od placení pohledávek udělené povinnému insolvenčním soudem se vztahuje i na ni. Na tomto závěru nemění ničeho ani odvolatelem akcentovaný poukaz na to, že povinný své jednání zlehčoval. Kdyby zákonodárce měl skutečně v úmyslu zahrnout do režimu ustanovení § 416 odst. 1

insolvenčního zákona i regresní nárok pojistitele vůči pojištěnému, zcela evidentně mu v tom nic nebránilo. Odvolatelem namítanou nelogičnost však v dané právní úpravě spatřovat nelze.

II.
Dovolání a vyjádření k němu

13. Proti usnesení odvolacího soudu podal oprávněný dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu ustanovení § 237 o. s. ř. argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, namítaje, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil exekučnímu soudu k dalšímu řízení, případně aby napadené rozhodnutí změnil v tom duchu, že návrh povinného na zastavení exekuce se zamítá.

14. Dovolatel shodně s oběma soudy připouští, že předmětná pohledávka není „klasickou“ pohledávkou z práva na náhradu škody, jak dovodila předchozí četná judikatura dovolacího soudu [např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2008, sp. zn. 25 Cdo 799/2006 (rozsudek je, stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže, dostupný na webových stránkách Nejvyššího soudu)]. Soudům však vytýká, že se s tímto zjištěním spokojily s poukazem na doslovné znění § 416 odst. 1 insolvenčního zákona, pomíjejíce výklad tohoto ustanovení v dalších souvislostech a nezabývajíce se jeho smyslem a účelem.

15. Dovolatel míní, že ve smyslu ustanovení § 416 odst. 1 insolvenčního zákona jde o náhradu škody sui generis, když se nejprve snížil jeho majetek tím, že vyplatil pojistné plnění v důsledku protiprávního jednání povinného a posléze mu v nalézacím řízení byla přiznána vůči povinnému pohledávka představující náhradu tohoto snížení majetku. Uvedený vztah tedy vykazuje všechny znaky náhrady škody. Judikatura sice dovodila, že nejde o „klasický“ případ pohledávky na náhradu škody, tím však není řečeno, že o pohledávku z titulu náhrady škody nejde vůbec. To potvrzuje i rozhodnutí (jde o rozsudek) Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2010, sp. zn. 25 Cdo 358/2008, které jednoznačně dovozuje, že nezbytným předpokladem vzniku odpovědnosti za škodu podle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“), je existence příčinné souvislosti mezi porušením právní povinnosti, popř. mezi právní skutečností, za niž se odpovídá objektivně, a vznikem škody, a to bez ohledu na to, zda jde o odpovědnost řidiče založenou na principu presumovaného zavinění (§ 420 obč. zák.) nebo o odpovědnost provozovatele dopravního prostředku bez zřetele na zavinění (§ 427 obč. zák.). V tomto směru není rozdíl v podmínkách občanskoprávní odpovědnosti za škodu oproti povinnosti k regresní náhradě podle zákona č. 168/1999 Sb.

16. Zákon nemůže vymezit všechny druhy škody. Podle zákona č. 168/1999 Sb. pojišťovny obecně hradí poškozenému způsobenou škodu. Pohledávka oprávněného tak vznikla nepochybně na základě úhrady škody, kterou v daném případě způsobil povinný poškozenému úmyslným porušením právní povinnosti. V rámci uplatnění postižního práva se tak povinný musí podílet na úhradě jím způsobené škody. I když smyslem povinného pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla je vedle toho, aby poškozenému byla zajištěna náhrada škody, zároveň i pojištění odpovědných subjektů proti následkům zvýšeného rizika při provozu vozidel, považuje zákonodárce za spravedlivé a potřebné, aby se pojištěný, respektive osoba, jejíž odpovědnost je pojištěna, ve stanovených případech sám podílel na úhradě škody, a aby v konečném důsledku byl on tím, kdo nese finanční zátěž za své jednání; srov. „komentář zákonu č. 168/199 Sb. Lucie Jandové a Petra Vojtka“ [tímto odkazem je zřejmě míněno dílo: Jandová, L., Vojtek, P. Zákon o, pojištění odpovědnosti z provozu vozidla. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 (dále jen „Komentář“)].

17. Smyslem a účelem ustanovení § 416 insolvenčního zákona je evidentně to, aby se nikdo nemohl, a to ani prostřednictvím institutu oddlužení, vyhnout svým povinnostem, které mají základ v jeho

úmyslném protiprávním jednání. Proto jsou mj. z dosahu osvobození vyňaty sankce uložené v trestním řízení a také pohledávky na náhradu škody způsobené úmyslným porušením právní povinnosti. Smysl a účel postižního práva se přitom blíží sankci, neboť má také základ v úmyslném protiprávním jednání a zakládá povinnému v tomto případě povinnost, která by mu (nebýt jeho protiprávního jednání) nevznikla. Kdyby ke škodě nedošlo v důsledku úmyslného porušení právní povinnosti povinným, pak by postižní nárok oprávněného vůči povinnému vůbec nevznikl. Jde tedy o jakousi sankci vzniklou na základě porušení právní povinnosti povinným.

18. Kdyby postižní právo oprávněného vůči povinnému bylo přiznáno přímo v trestním řízení, byly by podmínky § 416 insolvenčního zákona nepochybně splněny (šlo by o povinnost k peněžitému plnění uloženou v rámci trestního řízení pro úmyslný trestný čin). Platný právní řád nedává oprávněnému možnost iniciovat trestní řízení, do kterého by se mohl přihlásit se svým nárokem jako poškozený. Není-li zahájeno trestní řízení, je civilní řízení a následný výkon pravomocného rozhodnutí jedinou cestou, jak se oprávněný může domoci splnění povinnosti povinným. Jelikož jde pořád o jednu a tutéž pohledávku na náhradu škody způsobenou protiprávním jednáním povinného, nemůže být oprávněný krácen na svých právech jen proto, že v některých případech je pohledávka projednána v trestním řízení a v jiných nikoli. Této absurdity si byl zákonodárce jistě vědom, když do ustanovení § 416 insolvenčního zákona zakotvil již zmíněné dva druhy výjimek z osvobození dle ustanovení § 414 insolvenčního zákona.

19. Při výkladu ustanovení § 416 insolvenčního zákona je třeba mít na paměti, že řádným uplatněním postižního práva nehájí oprávněný jen svá práva. V daném případě jde o pojištění, které je každý provozovatel vozidla ze zákona povinen sjednat, čímž zákonodárce sleduje ochranu veřejného zájmu. Zakotvením postižního práva pojistitele tedy zákonodárce nesleduje zájmy pojistitele, ale spíše zájmy pojištěných. Je totiž v zájmu všech pojištěných, aby výše pojistného nebyla negativně ovlivňována škodnými událostmi vznikajícími v důsledku hrubých porušení povinností účastníka silničního provozu, jako je např. právě řízení vozidla pod vlivem alkoholu. Kdyby postižní právo nebylo upraveno v zákoně, pojišťovny by musely zvýšit sazby pojistného a škody způsobené nezodpovědnými řidiči by nesli prostřednictvím pojistného ostatní pojistníci. Právě v zájmu ochrany práv všech pojistníků musí mít pojistitel možnost řádně uplatňovat a vymáhat své postižní právo. Právě proto je oprávněný přesvědčen, že jde o pohledávku podléhající režimu § 416 insolvenčního zákona. Podle dovolatele jím podaný výklad daleko lépe odpovídá smyslu a účelu insolvenčního zákona a zákona č. 168/1999 Sb. (k čemuž se dovolatel odvolává též na judikaturu Ústavního soudu o tom, že jazykový výklad představuje pouze prvotní přiblížení se k aplikované právní normě a že mechanická aplikace neuvědomující si smysl a účel právní normy, činí z práva nástroj odcizení a absurdity). Nadto Ústavní soud interpretoval pojem svévole mimo jiné ve smyslu interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, příkladem čehož je přepjatý formalismus. Právě takového postupu se podle dovolatele dopustily oba soudy.

20. Exekučnímu soudu dovolatel vytýká též závěr, že pohledávka představuje zvláštní postižní právo plynoucí ze zákona č. 168/1999 Sb. a z pojistné smlouvy, ve skutečnosti však postižní právo nevyplývá z pojistné smlouvy, nýbrž z § 10 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb. Odvolací soud pak dovolatel kritizuje za to, že v úvaze o výjimkách (a jejich restriktivní aplikaci) zmínil náhradu škody způsobené trestným činem, upozorňuje, že jeho pohledávka je pohledávkou způsobenou úmyslným porušením právní povinnosti.

21. Povinný ve vyjádření poukazuje na to, že nejde o pohledávku z titulu náhrady škody ani o pohledávku vzešlou z úmyslného jednání povinného. Míní, že dovolatel si celou situaci způsobil tím, že nepřihlásil pohledávku do insolvenčního řízení vedeného na majetek povinného.

III.
Přípustnost dovolání

22. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2013) se podává z bodu 2., článku II, části první zákona č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

23. Dovolání, jež nesměřuje proti žádnému z usnesení vypočtených v § 238a o. s. ř., a pro něž neplatí žádné z omezení přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř., vypočtených v § 238 o. s. ř., je přípustné podle § 237 o. s. ř., když v posouzení otázky dovoláním otevřené (výkladu § 416 insolvenčního zákona ve vazbě na postižní právo pojišťovny) jde o věc neřešenou dovolacím soudem.

IV.
Důvodnost dovolání

24. Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

25. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

26. Pro další úvahy Nejvyššího soudu jsou rozhodná následující ustanovení exekučního řádu, občanského soudního řádu a insolvenčního zákona:

§ 52 (exekučního řádu)

(1) Nestanoví-li tento zákon jinak, použijí se pro exekuční řízení přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu.
(…).

§ 268 (o. s. ř.)

(1) Výkon rozhodnutí bude zastaven, jestliže
(…)
h/ výkon rozhodnutí je nepřípustný, protože je tu jiný důvod, pro který rozhodnutí nelze vykonat.

§ 414 (insolvenčního zákona)

(1) Jestliže dlužník splní řádně a včas všechny povinnosti podle schváleného způsobu oddlužení, vydá insolvenční soud po slyšení dlužníka usnesení, jímž dlužníka osvobodí od placení pohledávek, zahrnutých do oddlužení, v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny. Učiní tak jen na návrh dlužníka.

(2) Osvobození podle odstavce 1 se vztahuje také na věřitele, k jejichž pohledávkám se v insolvenčním řízení nepřihlíželo, a na věřitele, kteří své pohledávky do insolvenčního řízení nepřihlásili, ač tak měli učinit.
(…)

§ 416 (insolvenčního zákona)

(1) Osvobození podle § 414 a 415 se nedotýká peněžitého trestu nebo jiné majetkové sankce, která byla dlužníku uložena v trestním řízení pro úmyslný trestný čin, a dále pohledávek na náhradu škody způsobené úmyslným porušením právní povinnosti.

(…)

Rozsah pojištění odpovědnosti
§ 6 (zákona č. 168/1999 Sb.)

(1) Pojištění odpovědnosti se vztahuje na každou osobu, která odpovídá za škodu způsobenou provozem vozidla uvedeného v pojistné smlouvě.

(2) Nestanoví-li tento zákon jinak, má pojištěný právo, aby pojistitel za něj uhradil v rozsahu a ve výši podle občanského zákoníku poškozenému

a/ způsobenou škodu na zdraví nebo usmrcením,

b/ způsobenou škodu vzniklou poškozením, zničením nebo ztrátou věci, jakož i škodu vzniklou odcizením věci, pozbyla-li fyzická osoba schopnost ji opatrovat,

c/ ušlý zisk,

d/ účelně vynaložené náklady spojené s právním zastoupením při uplatňování nároků podle písmen a/ až c/; v souvislosti se škodou podle písmene b/ nebo c/ však jen v případě marného uplynutí lhůty podle § 9 odst. 3 nebo neoprávněného odmítnutí anebo neoprávněného krácení pojistného plnění pojistitelem,
pokud poškozený svůj nárok uplatnil a prokázal a pokud ke škodné události, ze které tato škoda vznikla a za kterou pojištěný odpovídá, došlo v době trvání pojištění odpovědnosti, s výjimkou doby jeho přerušení.

(3) Škoda podle odstavce 2 písm. a/ až c/ se hradí v penězích, maximálně však do výše limitu pojistného plnění stanoveného v pojistné smlouvě.
(…)

§ 9 (zákona č. 168/1999 Sb.)
Pojistné plnění

(1) Poškozený má právo uplatnit svůj nárok na plnění podle § 6 u příslušného pojistitele nebo u Kanceláře, jedná-li se o nárok na plnění z garančního fondu podle § 24.
(…)

§ 10 (zákona č. 168/1999 Sb.)
Právo pojistitele na úhradu vyplacené částky

(1) Pojistitel má proti pojištěnému právo na náhradu toho, co za něho plnil, jestliže prokáže, že pojištěný

a/ způsobil škodu úmyslně,

b/ porušil základní povinnost týkající se provozu na pozemních komunikacích a toto porušení bylo v příčinné souvislosti se vznikem škody, za kterou pojištěný odpovídá,

c/ způsobil škodu provozem vozidla, které použil neoprávněně,

d/ bez zřetele hodného důvodu nesplnil povinnost podle zvláštního právního předpisu ohlásit dopravní nehodu, která je škodnou událostí, a v důsledku toho byla ztížena možnost řádného šetření pojistitele podle § 9 odst. 3,

e/ bezdůvodně nesplnil povinnost podle § 8 odst. 1 a 2 a v důsledku toho byla ztížena možnost řádného šetření pojistitele podle § 9 odst. 3, nebo

f/ bezdůvodně odmítl jako řidič vozidla podrobit se na výzvu příslušníka Policie České republiky zkoušce na přítomnost alkoholu, omamné nebo psychotropní látky nebo léku označeného zákazem řídit motorové vozidlo.

(2) Porušením základních povinností při provozu vozidla na pozemních komunikacích se pro účely tohoto zákona rozumí

a/ provozování vozidla, které svojí konstrukcí a technickým stavem neodpovídá požadavkům bezpečnosti provozu na pozemních komunikacích, obsluhujících osob, přepravovaných osob a věcí,

b/ provozování vozidla, jehož technická způsobilost k provozu vozidla nebyla schválena,

c/ řízení vozidla osobou, která není držitelem příslušného řidičského oprávnění, s výjimkou řízení vozidla osobou, která se učí vozidlo řídit nebo skládá zkoušku z řízení vozidla, a to vždy pouze pod dohledem oprávněného učitele nebo řidiče cvičitele individuálního výcviku,

d/ řízení vozidla osobou, které byl uložen zákaz činnosti řídit vozidlo, v době tohoto zákazu,

e/ řízení vozidla osobou, která při řízení vozidla byla pod vlivem alkoholu, omamné nebo psychotropní látky nebo léku označeného zákazem řídit motorové vozidlo,

f/ předání řízení vozidla osobě uvedené v písmenech c/, d/ nebo e/.

(3) Provozovatel vozidla odpovídá společně a nerozdílně s pojištěným za pohledávku pojistitele na náhradu vyplacené částky proti pojištěnému podle odstavce 1 písm. b/ nebo f/, neprokáže-li, že nemohl jednání pojištěného ovlivnit. Právo na náhradu vyplacené částky podle odstavce 1 písm. f/ proti provozovateli vozidla nevzniká v případě, kdy provozovatel vozidla utrpěl v době, kdy vozidlo sám neřídil, škodu podle § 6 odst. 2, za kterou odpovídá pojištěný, a to do výše, ve které mu podle tohoto zákona vzniklo právo na plnění z pojištění odpovědnosti.

(4) Pojistitel má proti pojistníkovi právo na úhradu částky, kterou vyplatil z důvodu škody způsobené provozem vozidla, jestliže její příčinou byla skutečnost, kterou pro vědomě nepravdivé nebo neúplné odpovědi nemohl pojistitel zjistit při sjednávání pojištění a která byla pro uzavření pojistné smlouvy podstatná.

(5) Součet požadovaných náhrad podle odstavců 1, 3 a 4 nesmí být vyšší než plnění vyplacené pojistitelem v důsledku škodné události, se kterou toto právo pojistitele souvisí.

(6) Porušil-li pojištěný některou z povinností uvedených v § 8 odst. 1 až 3, je pojistitel oprávněn na něm požadovat úhradu nákladů spojených s šetřením pojistné události nebo jiných nákladů vyvolaných porušením těchto povinností. Tím není dotčeno právo pojistitele na úhradu vyplacené částky podle odstavce 1 písm. e/.
Ve výše uvedené podobě, pro věc rozhodné, platilo citované ustanovení exekučního řádu jak v době podání návrhu na zastavení exekuce, tak v době vydání napadeného usnesení. Ustanovení § 268 odst. 1 písm. h/ o. s. ř. je citováno ve znění účinném do 31. 12. 2013, pro věc rozhodném (srov. opět bod 2., článku II, části první zákona č. 293/2013 Sb.). Ustanovení § 414 a § 416 insolvenčního zákona v podobě citované výše platila v době vydání usnesení o osvobození povinného od placení zbytku dluhů (26. 8. 2013) a ustanovení § 6 a § 10 zákona č. 168/1999 Sb. v podobě citované výše platila v době, kdy došlo k pojistné události (18. 10. 2009).

27. Judikatura Nejvyššího soudu k výkladu § 414 insolvenčního zákona je ustálena v následujících závěrech:

28. Institut oddlužení v českém úpadkovém právu je – prostřednictvím příslušných ustanovení insolvenčního zákona – koncipován pro osobu, jež o tento způsob řešení svého úpadku může žádat a již insolvenční zákon (zjednodušeně) označuje (v § 389 odst. 1 insolvenčního zákona) jako „dlužníka, který není podnikatelem“ (…). Jde o způsob řešení úpadku, který může v konečném výsledku (při zdárném průběhu celého oddlužení) vést k tomu, že insolvenční soud přizná dlužníku osvobození od placení zbytku dluhů (§ 414 insolvenčního zákona), čímž se tato část dlužníkových závazků ocitne ve stejném režimu jako tzv. naturální obligace (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2010, sen. zn. 29 NSČR 6/2008, uveřejněné pod č. 61/2011 Sb. rozh. obč.).

29. Rozhodnutí vydané podle § 414 odst. 1 insolvenčního zákona, jímž insolvenční soud osvobodí dlužníka od placení pohledávek v rozsahu, v němž dosud nebyly uspokojeny, nezbavuje povinnosti k úhradě těchto pohledávek dlužníkovým věřitelům ani ručitele, ani jiné osoby, které měly vůči dlužníku pro tyto pohledávky právo postihu [rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2010, sp. zn. 29 Cdo 3509/2010, uveřejněný pod č. 63/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 63/2011“)].

30. Úprava obsažená v § 414 odst. 3 insolvenčního zákona znamená jen to, že dlužník je rozhodnutím insolvenčního soudu vydaným podle § 414 odst. 1 insolvenčního zákona osvobozen též od placení pohledávek svým ručitelům a jiným osobám, které za něj plnily jeho věřitelům na pohledávky zahrnuté do oddlužení (§ 414 odst. 1 insolvenčního zákona) nebo na pohledávky označené v § 414 odst. 2 insolvenčního zákona, do oddlužení nezahrnuté (R 63/2011).

31. Pohledávka, na kterou se vztahuje rozhodnutí o osvobození dlužníka od placení, vydané podle § 414 odst. 1 insolvenčního zákona, v neuhrazeném rozsahu nezaniká, v soudním či jiném řízení ji však již nelze věřiteli přiznat; ve vykonávacím řízení má taková pohledávka stejný režim, jako promlčená pohledávka (R 63/2011).

32. Na příslušenství pohledávky, která je nebo měla být přihlášena do insolvenčního řízení, se vztahuje osvobození podle § 414 odst. 1 insolvenčního zákona bez zřetele k tomu, že jde o příslušenství tvořené nárokem na náhradu nákladů řízení vedeného o pohledávce za trvání oddlužení u nalézacího soudu, přiznaným věřiteli v době, kdy jej již nelze přihlásit do insolvenčního řízení (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2015, sen. zn. 29 ICdo 62/2014, uveřejněný pod č. 85/2015 Sb. rozh. obč.).

33. Ve výše ustaveném judikatorním rámci (z nějž nemá Nejvyšší soud důvod vybočit ani v poměrech této věci) lze k předmětné věci co do výkladu § 416 insolvenčního zákona uvést následující:

34. I. K povaze výluk z účinků osvobození dlužníka od placení zbytku dluhů.

Pohledávky na náhradu škody způsobené úmyslným porušením právní povinnosti jsou jediným druhem pohledávek, které – ač mohou (mají) být v průběhu insolvenčního řízení vedeného na majetek dlužníka uspokojovány v mezích zvoleného způsobu oddlužení – se v neuhrazeném rozsahu po úspěšně splněném oddlužení nepromění (v důsledku rozhodnutí o osvobození dlužníka od placení zbytku dluhů) v naturální obligace. Řečené platí bez zřetele k tomu, že pohledávky na náhradu škody na zdraví způsobené „úmyslným porušením právní povinnosti“ jsou v insolvenčním řízení uspokojovány v přednostním režimu jako pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou (srov. § 169 odst. 1 písm. b/ insolvenčního zákona, v rozhodném znění). Oproti tomu pro pohledávky z titulu peněžitého trestu nebo jiné majetkové sankce, která byla dlužníku uložena v trestním řízení pro úmyslný trestný čin, sice výluka z přiznaného osvobození platí též, jde

však o pohledávky vyloučené v insolvenčním řízení z uspokojení podle ustanovení § 170 písm. d/ insolvenčního zákona; srov. k tomu i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2017, sen. zn. 29 NSČR 116/2015, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2017, sen. zn. 29 ICdo 7/2016, sen. zn. 29 NSČR 16/2016, sen. zn. 29 NSČR 82/2016 a sen. zn. 29 NSČR 85/2016.

35. U obou typů pohledávek popsaných v § 416 odst. 1 insolvenčního zákona je však pro jejich vynětí z působnosti přiznaného osvobození určující úmysl dlužníka (v případě majetkových sankcí uložených dlužníku v trestním řízení se tak muselo stát pro „úmyslný trestný čin“ a v případě pohledávek na náhradu škody pro škodu způsobenou „úmyslným porušením právní povinnosti“). Jde zjevně o legislativní vyjádření myšlenky, podle které by se dlužníku neměla vyplácet „úmyslná trestná činnost“ a obecněji ani „úmyslně způsobená škoda“. Přitom jde o kategorie pohledávek, které se „doplňují“ (mají jistou návaznost). Z povahy věci lze totiž očekávat, že spáchání úmyslného trestného činu, za který byl uložen peněžitý trest nebo jiná majetková sankce, relativně často povede ke vzniku škody způsobené (tímto) „úmyslným porušením právní povinnosti“. Na druhé straně však výluka z působnosti přiznaného osvobození může u obou kategorií pohledávek působit autonomně, což je i situace předestíraná k řešení Nejvyššímu soudu v této věci.

36. II. K vymezení pojmu „pohledávka na náhradu škody způsobené úmyslným porušením právní povinnosti“.

Výluka z účinků osvobození dlužníka od placení zbytku dluhů se zde váže k subjektivní stránce jednání škůdce (dlužníka), konkrétně k zavinění. Zavinění lze charakterizovat jako psychický vztah jednajícího ke svému jednání, které je protiprávní, a ke škodě jako následku takového jednání. Je založeno na složce vědění (intelektuální), která zahrnuje vnímání jednajícího, tj. odraz předmětů, jevů a procesů ve smyslových orgánech člověka, jakož i představu předmětů a jevů, které jednající vnímal dříve nebo ke kterým dospěl svým úsudkem na základě znalostí a zkušeností, a na složce vůle, která zahrnuje především chtění nebo srozumění, tj. rozhodnutí jednat určitým způsobem se znalostí podstaty věci; srov. shodně např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. 21 Cdo 2811/2013, uveřejněný pod č. 24/2015 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 24/2015“). Přitom výluka z účinků osvobození dlužníka od placení zbytku dluhů se prosadí jen u takového (protiprávního) jednání dlužníka, jímž dlužník zavinil vznik škody úmyslně.

37. Zavinění ve formě úmyslu (úmyslné zavinění) je dáno tehdy, jestliže jednající věděl, že škodu může způsobit, a chtěl škodu způsobit (úmysl přímý), nebo tehdy, když jednající věděl, že škodu může způsobit, a pro případ, že ji způsobí, s tím byl srozuměn (úmysl nepřímý). Srozumění jednajícího se způsobením škody u nepřímého úmyslu vyjadřuje jeho aktivní volní vztah ke škodnímu následku, který není přímým cílem jeho jednání ani nevyhnutelným prostředkem k dosažení jiného jím sledovaného cíle, nýbrž nechtěným (vedlejším) následkem jeho jednání, kdy je jednající srozuměn s tím, že dosažení jím sledovaného cíle předpokládá způsobení tohoto následku. Na takové srozumění lze usoudit tehdy, jestliže jednající nepočítal s žádnou konkrétní okolností, která by mohla škodnímu následku, který si představoval jako možný, zabránit, nebo jestliže spoléhal jen na okolnosti, které nebyly reálně způsobilé takovému následku zamezit (srov. opět R 24/2015).

38. Budiž dodáno, že zavinění ve formě úmyslu má (musí) být prokázáno coby důvod výluky z účinků osvobození dlužníka od placení zbytku dluhů i tam, kde příslušné právní předpisy zkoumání této subjektivní stránky jednání škůdce (dlužníka) jinak nevyžadují, tedy tam, kde se škůdce (dlužník) činí odpovědný za vznik škody, kterou způsobil protiprávním jednáním, bez zřetele k tomu, zda škodu také zavinil (objektivní odpovědnost za škodu).

39. Zbývá určit, zda za škodu ve smyslu ustanovení § 416 insolvenčního zákona lze považovat také nárok pojistitele odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla uvedeného v pojistné smlouvě (§ 6 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb.) vůči pojištěnému na náhradu toho, co za něho plnil

(poškozenému), ve smyslu ustanovení § 10 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb.

40. Ve vztahu k přímému nároku poškozeného proti pojistiteli odpovědnosti škůdce podle § 6 zákona č. 168/1999 Sb. je judikatura ustálena na závěru, že je třeba rozlišovat mezi právem poškozeného na náhradu vzniklé škody proti škůdci a specifickým právem poškozeného na výplatu plnění za pojištěného škůdce. Právo poškozeného na plnění vůči pojistiteli škůdce je originárním právem založeným zvláštními právními předpisy, které – byť je odvozeno od právního vztahu mezi pojistitelem a pojištěným škůdcem – nemá povahu nároku na náhradu škody. Pojistitel se nestává osobou odpovědnou za škodu namísto škůdce a plnění pojistitele poskytnuté poškozenému není plněním z titulu jeho odpovědnosti za škodu, nýbrž pojistným plněním; srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2007, sp. zn. 25 Cdo 113/2006, uveřejněný pod č. 93/2008 Sb. rozh. obč., rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2012, sp. zn. 32 Cdo 4765/2010, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2016, sp. zn. 25 Cdo 1896/2016, uveřejněný pod č. 26/2018 Sb. rozh. obč., nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 564/2017, a v procesních souvislostech zejména usnesení Městského soudu v Praze ze dne 24. 4. 2009, sp. zn. 21 Co 139/2009, uveřejněné pod č. 81/2011 Sb. rozh. obč..

41. Postižní právo pojistitele vůči pojištěnému ve smyslu ustanovení § 10 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb. pak charakterizuje judikatura Nejvyššího soudu jako zvláštní, originární nárok, jenž není nárokem na náhradu škody vzniklé poškozenému proti tomu, kdo škodu způsobil, ani zákonnou cessí tohoto nároku poškozeného; srov. dovolatelem zmíněný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 799/2006, dále rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. 25 Cdo 4724/2007, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 25 Cdo 1096/2008, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2011, sp. zn. 25 Cdo 4321/2008. Srov. ostatně též důvody usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 3. 2008, sp. zn. III. ÚS 812/06, dostupné (stejně jako další rozhodnutí Ústavního soudu zmíněné níže) na webových stránkách Ústavního soudu.

42. Jakkoli se tedy podmínka formulovaná pro vznik takového regresního nároku ustanovením § 10 odst. 1 písm. a/ zákona č. 168/1999 Sb. (tedy prokázání toho, že pojištěný způsobil škodu úmyslně) blíží akcentem na zavinění ve formě úmyslu předpokladu formulovanému v § 416 insolvenčního zákona pro výluku z účinků osvobození dlužníka od placení zbytku dluhů u nároku na náhradu škody, o nárok na náhradu škody (a to ani o nárok na náhradu škody „sui generis“, jak uvádí dovolatel) nejde. Oporou pro jiný závěr není ani dovolatelem odkazovaný Komentář (srov. str. 225 odst. 2 Komentáře). Jak výstižně poznamenal již odvolací soud (srov. odstavec [10] výše), výluky z účinků osvobození dlužníka od placení zbytku dluhů popsané v § 416 insolvenčního zákona jsou výjimkami z pravidla formulovaného v ustanoveních § 414 a § 415 insolvenčního zákona. Z povahy výjimky pak plyne, že ustanovení o výjimce nelze vykládat rozšiřujícím způsobem a lze je aplikovat pouze v případech, pro něž byla výjimka konstruována; obdobně srov. např. odůvodnění usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. II. ÚS 624/2002, nebo důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2008, sp. zn. 29 Cdo 2287/2008, uveřejněného pod č. 67/2009 Sb. rozh. obč.

43. Lze tedy shrnout, že postižní právo pojistitele vůči pojištěnému ve smyslu ustanovení § 10 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb. není nárokem na náhradu škody ve smyslu ustanovení § 416 insolvenčního zákona a ohledně takové pohledávky pojistitele se neuplatní výluka z účinků osvobození dlužníka (pojištěného) od placení zbytku dluhů popsaná v § 416 insolvenčního zákona ani tehdy, jestliže pojištěný způsobil osobě, které pojistitel za něj plnil, škodu úmyslně (§ 10 odst. 1 písm. a/ zákona č. 168/1999 Sb.).

44. Ze skutkových reálií dané věci se nadto podává, že exekučním titulem byl elektronický platební rozkaz (tedy rozhodnutí, které se neodůvodňuje). U takového rozhodnutí se otázka skutkového základu sporu (skutečností rozhodných pro přiznání peněžitého plnění) poměřuje skutečnostmi uvedenými žalobcem v žalobě (v návrhu na vydání elektronického platebního rozkazu); na jejich

základě totiž soud zkoumá, zda z nich vyplývá právo na zaplacení požadovaného peněžitého plnění (zda podle žaloby může o věci rozhodnout elektronickým platebním rozkazem) [srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2013, sen. zn. 29 ICdo 31/2013, uveřejněný pod č. 3/2014 Sb. rozh. obč.].

45. Jak popsáno výše (v odstavci [2] pod bodem 5/) dovolatel (coby žalobce) v návrhu na vydání elektronického platebního rozkazu popisoval skutečnosti, jež mu (coby pojistiteli) zakládaly vůči pojištěnému (dlužníku) postižní právo ve smyslu ustanovení § 10 odst. 1 písm. b/, odst. 2 písm. e/ zákona č. 168/1999 Sb., tedy porušení základní povinnosti týkající se provozu na pozemních komunikacích řízením vozidla pod vlivem alkoholu. Tato skutková podstata ovšem nezahrnuje úmysl pojištěného (dlužníka) způsobit škodu v žádné z jeho forem (úmysl přímý ani úmysl nepřímý) a exekučním titulem ve formě elektronického platebního rozkazu tak dovolateli nebyla přiznána pohledávka (lhostejno, z jakého titulu) vzniklá proto, že pojištěný způsobil škodu úmyslně.

46. Argumentaci dovolatele v odstavci [18] o tom, že kdyby postižní právo oprávněného vůči povinnému bylo přiznáno přímo v trestním řízení, byly by podmínky § 416 insolvenčního zákona nepochybně splněny, je nutno odmítnout jako zjevně a hrubě nepřiléhavou. Předpoklad, že by byl pojištěný (dlužník) odsouzen pro úmyslný trestný čin, je spekulací, která (jak popsáno v odstavci [45]) nemá oporu ani v tvrzeních, která dovolatel uplatnil v návrhu na vydání elektronického platebního rozkazu. K rozdílnému chápání „škody způsobené trestným činem“ ve vazbě na možné občanskoprávní nároky uplatňované v občanském soudním řízení srov. např. již rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2010, sp. zn. 31 Cdo 3620/2010, uveřejněný pod č. 70/2011 Sb. rozh. obč.

47. Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), dovolání zamítl jako neopodstatněné (§ 243d písm. a/ o. s. ř.).